

היבטים לשוניים בפרשת וישב עו

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת וישב בהפטרה ובראשון של מקץ

לז ג כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא לוֹ: יש להקפיד על מקום הטפחא בתיבה הוּא¹. וְעָשָׂה לוֹ: טעם נסוג אחור לעי"ן

לז ז מְאֻלָּמִים: למ"ד דגושה ובשווא נע. קָמָה: מלעיל²

לז ח וַיֹּאמְרוּ: טעם נסוג אחור ליר"ד

לז יג לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם: טעם טפחא בתיבת לָכֵה

לז טז אֵיפָה: במלרע

לז כ אֶכְלֹתָהּ: התי"ו בשווא נח והקמץ רחב

לז כג כְּתִנְתָּהּ: התי"ו בקמץ קטן

לז כה לֹא-כָל-לֶחֶם: מתג בלמ"ד הראשונה³ ויש להקפיד על הפרדת המילים על אף היותן מוקפות (כן הדבר גם אִם-מְשׁוּל לעיל)

בָּאָה: במלרע. נִכְאָת: אל"ף ללא תנועה, יש לקרא "נכות" (ולא נכואות)

לז לב וַיִּשְׁלָחוּ: הלמ"ד בדגש חזק והשווא הוא נע. הִכְרִיזָה: בטעם רביע ולא בגרשיים

לח ט נִתְּן-זֶרַע: התי"ו בקמץ חטוף

לח י וַיֵּרַע: הטעם ביר"ד מלעיל

לח יב וַתָּמָת בַּת-שׁוֹעַ אֵשֶׁת-יְהוֹדָה: יש להקפיד על מקום הטפחא במילה וַתָּמָת. הוּא: ברביע, אין להשגיח בזקף שבדפוסים

לח טז הִבָּה-נָּא: המילה הבה מוקפת לא במהפך

לח כג פֶּן נִהְיָ לְבוֹז: הטפחא במילה פֶּן

לח כד לַיהוֹדָה: הלמ"ד בחירק מלא ואין לבטא שווא ביר"ד

לח כה לְאִישׁ: הלמ"ד בשווא נע ולא בקמץ⁴

לט ד וַיִּשְׁרֹת: במלעיל⁵

לט ט אֵינָנוּ: בשורק ולא בחולם

לט יב וַתִּתְּפֹשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ: הבי"ת הראשונה במילה בְּבִגְדוֹ דגושה⁶ והדל"ת רפויה

לט יד הִבֵּיא לָנוּ... לְצַחֵק בָּנוּ: טעם נסוג אחור לה"א ולצד"י בהתאמה

¹ אין לנסות "לאזן" במספר ההברות בין התיבות המוטעמות מרכא וטפחא (מאריך וטרחא)

² הקורא מלרע משנה משמעות.

³ הטעמים מועתקים כאן מתכנת כתר בר-אילן, כיון שאין מתג בלינינגרד הם נמנעו מלשים אותו, ר"מ ברויאר לשיטתו הוסיף געיות (מתגים) במקומות כמו זה.

⁴ מצביע על דרכה של תמר. לא ידעה, כביכול, במי מדובר.

⁵ כן הדבר בדומה לויברך, ויגרש, וכו'

⁶ הייתה ראויה להיות רפויה, שהרי מתקיימים שני התנאים לביטול הדגש בבגד"כפת בראש מילה: התיבה הקודמת לה מסתיימת בהברה פתוחה וכן היא מוטעמת בטעם מחבר (דרגא). כלל זה עומד בעינו אלא אם כן, האות הראשונה בתיבה השנייה מנוקדת בשווא - בְּבִגְדוֹ, ולאחריה אות זהה או ממוצא זהה (בי"ת ואחריה בי"ת או פ"א, כגון: בפרעה) שאז הדגש נותר בעינו.

לט טז וַתִּנָּח: במלרע ודגש חזק בנר"ן מלשון לְהַנִּיחַ⁷

לט יז לְצַחֵק בִּי: טעם נסוג אחור לצד"י. בָּא-אֵלַי: התיבות מוקפות ולא כחלק מהדפוסים אשר הטעימו את התיבה הראשונה במונח

לט יט עֲשֵׂה לִי: טעם נסוג אחור לעי"ן

מ א חֲטָאוּ: מרכא⁸ כטעם משנה בחי"ת, הטי"ת בשווא נע, אין לקרא: חטו. לְאֲדִינֵיהֶם: האל"ף מבוטאת בחטף-פתח ויוצאת מכלל "משה וכלב"

מ ג בְּמִשְׁמֶר: הבי"ת בשווא ולא בפתח, המ"ם בפתח

מ ד אַתֶּם וַיִּשְׁרֹת אֲתָם: האל"ף, פעם בחירק ופעם בחולם, תיבה וַיִּשְׁרֹת במלעיל

מ ה וַיַּחְלְמוּ: החי"ת בפתח

מ ח לְאֱלֹהִים: האל"ף אינה נשמעת כלל

מ י אֲשַׁכְּלֶתִּיהָ: האל"ף בפתח

מ יד יִיטֹב לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד

מ טו שָׁמוּ: הטעם במ"ם מלרע

הפסרת וישב עמוס ב ו – ג ח:

ב ט גָּבְהוּ: הגימ"ל בקמץ קטן והה"א בחולם. וַיִּשְׁרְשִׁיו: שלושת הקמצים רחבים

ב י הַעֲלִיתִי: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

ב יב תִּנְבְּאוּ: הבי"ת בשווא נע (לא בצירי כרגיל בהפסק)

ב יג הַמְּלֶאכָה: געיה בה"א הראשונה והמ"ם אחריה בשווא נע אך ללא דגש

ג ה הִיעֲלָה-פָּח: געיה ביו"ד והפ"א בדגש חזק מדין דחיק

ג ו וָעָם: הוי"ו בשווא והעי"ן בקמץ

ג ח שָׁאָג: האל"ף בקמץ

ראשון של מקץ:

מא א הֵיֱאָר: היו"ד בשווא נח

מא ה וַיִּשְׁן: קמץ בזקף גדול, השי"ן מנוקדת בקמץ

מא ח וַתִּפְּעֶם: הטעם בפ"א מלעיל

מא יא וַנַּחֲלֶמָה: החי"ת בפתח ולא בשווא

מא יב וַנִּסְפָּר-לָו: מוטעם בקדמא-זקף⁹

מא יד וַיַּחֲלֹף: היו"ד בשווא נח והחי"ת בפתח

⁷ מלעיל עלול להישמע מפועל לנוח כמו בר' ח ד "וַתִּנָּח הַתִּבָּה"

⁸ הזכרנו כמה פעמים שאע"פ שלפי הכלל במילים האלה יש מרכא בתיבת התביר, הדפוסים מלבד ברויאר וכתר בר-אילן (ודותן, לא עקבתי אם בכל מקום) מציבים געיה במקום מרכא

⁹ טעם זה מכונה מתיגה-זקף או לפי התימנים, דרבן. השאלה היא מהו מיקומה של הקדמא. על פי רוב, כולל ברויאר, מעל האות וא"ו, בתורה קדומה מסומנת היא מעל הנ"ן והערה הבאה להסביר לפשר העניין

מגליון וישב סז **כְּתָנֶת פָּסִים**: רס"ג: בד ששתיז וערבו משי.
רש"י: לָשׁוֹן כְּלִי מִילָת (ראה שבת י, ב), כמו "חזר כְּרַפְס" (אס' א, ו), וכמו "כְּתָנֶת פָּסִים" לתמר ולמנון (שמואל ב, יג, יח).

ראב"ע: כתונת מרוקמת פסים פסים; כמו "פס ידא" (דני ה, ה) בלשון ארמית.
רד"ק: מענין "פס ידא" (דני ה, ה); והיתה הכתנת עשויה פסים פסים: פס אחד מצבע אחד, ופס אחד מצבע אחר, כמו כלי מילת שעשוין פסים פסים. ע"כ מגליון סז
חנן (צוהר התבה): הצירוף "**כְּתָנֶת פָּסִים**" מופיע רק בשני מקומות במקרא, בשני סיפורים שבהם נגרמה פגיעה קשה מאוד לקשר האחוה. המופע הראשון הוא סיפור פרשתנו, והמקום השני הוא סיפורם של אמנון ותמר, "וַתִּקַּח תָּמָר אֶפֶר עַל רֹאשָׁהּ וַתִּתֵּן וַתִּתֵּן הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה (שמואל ב, יג, יט)...", סיפור המוביל בסופו של דבר להריגתו של אמנון ע"י אבשלום אחיו. מהכתוב בסיפורה של תמר, "וְעָלֶיהָ כְּתָנֶת פָּסִים כִּי כֵן תִּלְבָּשֶׁן בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלֹת מְעִילִים (שמואל ב' יג, יח)", קל להבין שמדובר בבגד יוקרתי במיוחד, שנועד לבעלי שררה או למקורבים למלכות.

עם כל זאת, הורנו חז"ל ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", ולמרות שהמילה **פָּסִים** משמשת גם לרמזים שונים, עדיין יש לה קודם לכל, משמעות בסיסית ופשוטה. מהם הם אם כן ה**פָּסִים**, אם נתייחס למילה זו כאל הטיה ברבים, של שם העצם 'פס'? כיום משמשת המילה **פס**, במשמעות של קו או רצועה (גם **פסה**). אך בתנ"ך, מלבד בצירוף "**כְּתָנֶת פָּסִים**", מופיעה המילה **פס** פעמיים בלבד. שני המופעים מצויים בספר דניאל, בלשון ארמית, בסיפור המשתה שעורך המלך בִּלְשַׁאצַּר. בעיצומו של המשתה יוצאות לפתע אצבעות (שאינן מקושרות לגוף), ורשומות על הקיר את דבר קץ מלכותו. ומספר לנו הכתוב "וּמִלְכָּא חֲזָה **פס** יִדְא דִּי כְּתָבָה (דניאל ה, ה)", כלומר, שהמלך ראה את **פס** היד הכותבת. לפי דעה אחת מדובר בחתיכת יד ולפי פירוש אחר, בכף יד. מהו שורש המילה **פס**? לפי הרש"ר השרש הוא **פ.ס.ו.**, כפי שאנו מוצאים בכתוב "**כִּי פָסוּ אֲמוֹנִים מִבְּנֵי אָדָם** (תהלים יב, ב)", **פָּסוּ** במשמעות של **פלו, תמו** (התרחקו עד כדי אבדן).

מעניין שגם בלשון עגה (משפוט לטיניות), פירוש המילה '**פסה**', הוא חלף, שייך לעבר. ואכן, אם נעבור לאורך היד, מהכתף כלפי מטה, הרי היד **פסה** ומסתיימת בכף היד, **בפס**. מעין אסמכתא לכך ניתן לראות גם בנבואת יחזקאל, "וַיַּעֲבֲרֵנִי בַמִּים מִי אֶפְסָיִם (יחזקאל מז, ג)", המתייחסת למים שִׁנְצָאוּ וַיִּפְּפוּ לעתיד לבוא מבית המקדש, וגבהם יגיע בתחילה עד הקרסוליים, כלומר שהם יכסו את כפות הרגליים, ולכן הם נקראים "מִי אֶפְסָיִם". ואכן, יש המפרשים ש**כְּתָנֶת פָּסִים**, היא ארוכה יחסית לכתונת הרגילה, ומגיעה עד הקרסוליים (אֶפְסָיִם), עד כפות הרגליים. מלבד תוספת העלות של הבד, בגדים כאלה הרשו לעצמם ללבוש, רק מי שלא עסקו בעבודה פיזית, מכיוון שהתארכות הכתונת כלפי מטה, גורמת לה להירטב ולהתלכלך ממגע עם חומרי העבודה, ואולי גם גורמת לסרבול התנועה. ויש המפרשים, שיחודה של **כְּתָנֶת הַפָּסִים** דוקא בשרוולים ארוכים שנוספו לה, ולכן היא קרויה **כְּתָנֶת פָּסִים**, מכיוון שהיא מגיעה עד **לפס** היד, לכפות הידיים. גם כאן יכולו ליהנות מיתרון זה, אנשי שררה בעיקר, שלא עסקו במלאכת כפיים.

ומה עומד מאחורי הפירוש שמדובר בכתונת שהוסיפו לה **פָּסִים** של צבע או רקמה, במשמעות המקובלת כיום? השורש **פ.ס.ו.** הוא שורש נדיר יחסית, המוטה כפועל רק פעם אחת בתנ"ך כולו. האם על סמך מופע אחד כזה, ניתן לעמוד על מהותו הפנימית? אם נשוב אל הפעולה היחידאית, "**כִּי פָסוּ אֲמוֹנִים מִבְּנֵי אָדָם**", ונתבונן במילה "**פָּסוּ**", וגם נקשיב להגייתה, היא תזכיר לנו גם במשמעה, את השורש **פ.ש.ה**, במשמעות של התפשטות והתרחבות, כפי שאנו מוצאים בתורה, "וְהִנֵּה **פָּשָׁה** הַנֶּגַע (ויקרא יד, ט)" (נגע הצרעת התפשט והתרחב בקירות הבית). באותה מידה, הפסים שעל הכתונת כמו **פָּסִים**, מתפשטים ומתמזכים להם מלמעלה כלפי מטה. המכנה המשותף לשני השורשים הוא התנועה אל

המרחב. באחד, **פסו** אֶמוּנִים, מדובר ב**התרחקות** עד כדי העלם ואבדן, ובשני, "**פֶּשַׁח הַנֶּגַע**", ב**התרחבות** ובהתפשטות.

ומדוע הוסיפו את **הפסים**? לשם מה **פֶּסְפִּסוּ** את הכותונת? אם מדובר בתוספת לנוי בלבד, אפשר היה לצבוע את כולה. באותם ימים, מקורם של בגדי השש היקרים היה במצרים, מעצמת הפשתן. ניתן אולי לשער, שהפרעונים שהיו נמוכים מאוד מטבעם, ששו על כל תוספת של גובה שיכלו להוסיף לתדמיתם (בנוסף לכס המלוכה המוגבה מאוד). גם כיום, מייעצים לאדם נמוך או ל"בריא בשר", הרוצה להצניע עד כמה שניתן סממנים אלה במראהו, ללבוש בגדים מפוספסים, בעלי פסים ניצבים (ולא אופקיים). יוצא אפוא, שהוספה של פסים, כמו "מגביהה" את הלוּבֵשׁ, גם בגשמי (טעות אופטית), וגם בתחושת השררה, שהרי מדובר בעלות גבוהה, המלמדת על יכולתו של הלוּבֵשׁ לעמוד בה.

וכיצד באים מאפיינים אלה לידי ביטוי במילה **פֶּסִים**? מכיוון שהשורש **פ.ו.פ.** הוא מגזרת הכפולים, הדבר כמו מלמד עליו, שמדובר בפעולה (המיוצגת ע"י האותיות **פ.ו.**), שכמו חוזרת ונשנית. אם נתבונן בשורשים אחים הפותחים בקידומת 'פס', נקבל שורשים כמו **פ.ו.פ. ג.**, **פ.ו.פ. ח.**, **פ.ו.פ. ע.ו.פ. ו.פ.ו.פ. ג.** – עניינו הגבהה כפי שאנו מוצאים בפסוק "**שִׁיתָנוּ לְבָכָם לְחִילָה פֶּסָגָה אֶרְמְנוֹתֶיהָ** (תהלים מח, יד)", הקורא ל**פסג** מלשון פסגה, להגביה את ארמונותיה של ירושלים. היבט אחר של **הפסים** ניתן למצוא בשורש **פ.ו.פ. ח.** שעניינו דילוג. פעולת ה"**פספוס**" של הכותונת, בנויה על **פס** של צבע, ומייד לאחריו "**פס**" של רקע (העדר צבע) עליו "**פוסחים**", ואחריו שוב **פס** של צבע. השורש **פ.ו.פ. ע.** מציין מרווח של צעד בין שתי הרגליים (והחלפת רגל בהילוך), וכפי שאנו מוצאים בדברי דוד ליהונתן "**כִּי כָפְשָׁע בֵּינִי וּבֵין חַמֹּת** (שמואל א, כ, ג)". גם השורש **פ.ו.פ. ק.** עונה על הצורך ב**הפסק** בין **פס** ל**פס**, או בין "**פס** רקע" למשנהו. ע"כ חנן, 'צוהר התבה' וישב עו.

לעניין כתונת פסים אפשר להוסיף את המשנה בנגעים

משנה מסכת נגעים פרק יא משנה ז

קייטא שיש בזה פספסים צבועים ולבנים פושין מזה לזה שאלו את רבי אליעזר והרי הוא פספס יחיד! אמר להן לא שמעתי. אמר לו ר' יהודה בן בתירא אלמד בו? אמר לו אם לקיים דברי חכמים – הן. אמר לו שמא יעמוד בו שני שבועות, והעומד בבגדים שני שבועות טמא. אמר לו חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים¹⁰.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת נגעים פרק יא משנה ז

עושין בגדים מחוברין ממטלניות קטנות מרובעות מטלנית מכל גוון ונקראין "סטרנגייה" לובשים אותם הנערים והנשים, מחמת דמיונו לטבלת ה"סטרנג" והיו בלי ספק בזמניהם נלבשים בימי הקיץ, ולפיכך קראום קיטא שהוא תרגום קִיץ (ראה בראשית ח כב). ושם המטלנית האחת מאותן המטלניות פסיפס, והוא קטנות פֶּסִי (דניאל ה ה) שהוא הכף ולפי שהיא קטנה כגודל הכף נקראת כך פסיפס ורבים פסיפסין.

לח ט **לֹא לֹא** תורת הקורא וישב עו **כִּי לֹא לֹא** - הלמ"ד בדגש, אך אין להגותה בדגש חזק².

² בספרים המדויקים הלמ"ד דגושה. וכן כתבו כאן אור תורה ומנחת שי בשם ספרי ספרד. אך ברור שדגש זה אינו דגש חזק, משום שלא שייך שיבוא דגש חזק בראש תיבה אחר טעם מפסיק.

א"ה: לפני שנמשיך בדבריו, מה שפשיטא ליה שהדגש אינו חזק, לדידי פשיטא לי שהוא חזק.

וכתב ר' שלמה דובנא, שדגש קל המסומן רק באותיות בגדכפ"ת, שייך בעצם בכל האותיות (פרט לאותיות הנרצחות), אלא שבשאר האותיות אין חילוק בהגייה בין אות רפה לאות דגושה בדגש קל, ולכן השמיטוהו הסופרים, וסימנוהו רק באותיות בגדכפ"ת שבהם יש חילוק בהגייה בין אות רפה לאות דגושה בדגש קל, והדגש המסומן כאן באות למ"ד הוא דגש קל, וכאן קיבלו בעלי המסורה לסמנו אע"פ שאינו משנה את ההגייה.

¹⁰ על פירוש משנה זו ומהי החכמה הגדולה כאן, יעוין במפרשים, ראה תפארת ישראל.

א"ה: גם בספר דקדוק אליהו של הגר"א כתב כן¹¹
 ב. דגש קל בא גם פן בכל האותיות⁷⁸, אך הסופרים השמיטוהו ולא הניחו כי אם
 באותיות בגדכפ"ת

⁷⁸ יש כתבי יד עתיקים של המקרא שבהם מוצאים דגש קל באותיות נוספות. למשל בכתב יד
 מלפני כאלף שנה, הנקרא על שם רייכלין (Codex Reuchlinianus), אפשר למצא נקוד כזה:
 קאתמול שלשום (שמואל א יט ז). ראה יותר על כך באנציקלופדיה מקראית כרך ה' ע' 843,
 851, שיש בה צלום של כתב היד הזה וממנו לקחה הדגמה. יש כתבי יד שיש בהם בדרך
 כלל דגש קל אחרי שוא נח באות גרונית. כביכול, הדגש בא לצין שהגרונית אינה חטופה.
 למשל, רעמה (בראשית י ז), רעמסס (בראשית טז יא), ויאסר (בראשית מו כט). כאמור,
 בספרינו הסופרים השמיטו את הדגשים האלה והותירו אותם באותיות בגדכפ"ת בלבד.

א"ה: דברי ההערה (יובל שילוני) על מנהג הספרים לסמן דגש אחרי גרונית בשווא נח,
 לכאורה אינם עניין לכאן. בכתבי היד המזרחיים הנחשבים למדויקים ביותר ובראשם כתר
 ארם-צובה דגש זה אינו נהוג. הלשון

בספרינו הסופרים השמיטו את הדגשים האלה והותירו אותם באותיות בגדכפ"ת בלבד.
 צריכה תיקון. הדגשים באותיות ב.ג.ד.כ.פ.ת מופיעים גם אחרי כל אות בשווא נח ולא רק
 גרונית¹². אבל כאמור שיטה זו של 'דגש-קל' אחרי גרונית בשווא נח, היא מנהג מקומות
 מסוימים ואינו מנהג כללי. מנהג זה אומץ בספרים שיצאו לאור באשכנז מערב כמו היידנהיים
 רדלחיים וליגמן בר ודומיהם. ואין סיבה להמשיך מנהג זה גם בזמננו, אין הוא מראה על דיוק.
 ונמשיך בתורת הקורא

והוסיף רש"ד שנראה שיש לקרוא דגש זה בחזק רב שיורגש שהוא דגש,
 אך לא בדגש חזק הנקרא בכפל אות, עכ"ד. ודבריו קשים, משום שתמיד שייך
 דגש קל אלא שלא סימנוהו בספר, ואין טעם שרק משום שכאן ניקדוהו
 בספרים יהגה באופן שונה מהמקומות בו לא סומן דגש זה, וכן קשה מה
 כוונתו להדגיש בחזק אך שלא יהיה בדגש חזק.

(יש להעיר, שדרך המסורה פעמים רבות לסמור "רפה" על אות המנוקדת בחטף, ו"דגש" על אות המנוקדת
 בשווא נח (כגון על תיבת "וַיִּאָסֶר", בראשית מ"ב כ"ד) נסמור "רפה", ועל תיבת "וַיִּאָסֶר" (שם מ"ז כ"ט) נסמור
 "דגש"). ואין כוונת המסורה לדגש ורפה מסמך, אלא הביאור בה הוא, שכשהמסורה מוסרת "דגש" כוונתה שהאות
 דגושה בדגש קל שהשמיטוהו הסופרים, ומסמל השווא שלפניה נח (שהלא אין שווא נח אחר דגש), וכשמסורת
 "רפה", כוונתה שלפניה חטף, ולכן האות שאחריה רפה (ראה בדברי ר' אליהו בחור, מסורת המסורת, לוחות שניים,
 המאמר השלישי. ובדברי מנחת שי בראשית מ"ב כ"ד). ויש לצין שבכתבי יד המנוקדים בניקוד טברני מורחב אכן
 מסומן דגש קל פעמים רבות גם בשאר האותיות, ולא רק באותיות בגדכפ"ת).

וייבין כתב (כתר ארם צובה ניקוד וטקסט עמ' 57-58) שדגש זה בא להבחנה בין הצירוף
 "לא לו" שבו בא דגש (כאן, חבקוק א' ו', שם ב' ו', משלי כ"ז יז), לבין הצירוף "לו לא"
 שבו אין למ"ד דגושה. וצ"ע בזה.

א"ה: מנחת שי בראשית מב כד על וַיִּאָסֶר ופי' רפי ר"ל האל"ף בחטף סגול, ודגש ר"ל
 האל"ף בשווא פשוט, ולא שתהיה הסמ"ך דגושה, כי בכולם רפויה. וכן דרך המסורת
 לקרות דגש לשווא שתחת אות אחה"ע, ורפי כשהיא בחטף פתח, או בחטף סגול.
 ושוב, כיון שמנהג כ"י מדויקים מזרחיים שאינם נוהגים דגש זה, יתכן מאוד שלא זו הכוונה
 במילה רפי ודגוש. ואף שלשון המסורה על פסוק זה (בראשית מב כד) בלשון הרד"ק
 והמסורת עליו לית רפה וכל כפתיא דשמשון דכותיה. הרי המסורה בכ"י לנינגרד אינה
 מזכירה רפה: ל' וכל כפתוי דשמשון דכות'. בבדיקה בלשון המסורה הגדולה והקטנה בכא"צ
 ובלנינגרד במקום שכתר ארם צובה לא נשתמר 'דגש' או 'רפי' מבחין בין תנועת פתח
 שאחריה דגש לתנועת שווא שאין אחריה דגש, כמו למ"ד בפתח מיידעת ולמד בשווא; וי"ו
 ההיפוך לעבר ודגש אחריה וי"ו החיבור בשווא ללא דגש אחריה.
 אינני יודע כרגע אם במקומו של הרד"ק ניקדו דגש אחרי גרונית בשווא נח, אבל קשה לי
 להסכים שבזה תלוי הפירוש רפי ודגש, או שזו כוונת המנחת שי.

¹¹ ההבאה כאן היא מהמהדורה המנוקדת של יובל שילוני עריכה לא סופית.

¹² אין כאן הכוונה שאחרי כל שווא נח יש דגש באותיות הנ"ל, וגם אחרי גרונית בשווא נח לא יבוא בהכרח
 דגש באותיות ב.ג.ד.כ.פ.ת, למשל המילה אַחֲדוֹת דינה להנקד ללא דגש בדל"ת.

מִיז מַעֲשֵׂה אִפֶּה יַעֲקֹב עֲצִיּוֹן שֶׁבֶת בִּשְׁבֹתוֹ וַיֵּשֶׁב עוֹ
מִיָּלִים רַבּוֹת בַּעֲבֵרִית מִקּוֹרֵן בִּשְׁפּוֹת שִׁכְנוֹת. לַעֲתִים מִיָּלָה נִיטֶלֶת כְּצוֹרֶתָה מִן הַשְּׁפָה
הָאַחֶרֶת, וְלַעֲתִים חֲלִים בָּהּ שִׁינוּי צוּרָה מַעֲנִינִים. כִּזּוּ הִיא לְמַשֵּׁל הַמִּיָּלָה עוֹבְדָה. וְהִרִי
הַעוֹבְדוֹת לַפְּנִיכָם:

הַשּׁוֹרֵשׁ עִב־ד נִפּוֹץ מְאֹד בִּתְנ־ךְ. נִגְזָרִים מִמֶּנּוּ הַעֲבָד וְהַעֲבֹדָה, הַפּוֹעֵל לַעֲבֹד וְעוֹד.
אֲךָ בִּתְרוּגָם הָאֶרְמִי לְמִקְרָא שׁוֹרֵשׁ זֶה נִפּוֹץ עוֹד יוֹתֵר, כִּיּוֹן שֶׁהוּא בֹא
תַּחַת עִשִׂיָּה בַּעֲבֵרִית. "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ (בְּרֵאשִׁית א, ז)" נֹאמַר בְּמַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה,
וּבֶאֱרִמִּית: "וְעַבְד ה' יֵת רָקִיעָא". שֵׁם הַעֲצָם מַעֲשֵׂה, לְפִיכָךְ, מִתּוֹרָגָם בְּמִיָּלָה עוֹבְדָה.
כִּךְ לְמַשֵּׁל הַצִּירוֹף "מַעֲשֵׂה אִפֶּה" שֶׁבְּחִלּוֹם שֶׁר הָאֻפִּים בְּפִרְשֹׁתָנוּ מִתּוֹרָגָם בִּיד אֻנְקִלוֹס:
"עוֹבְדָה נַחֲתוּם".

כִּידוּעַ, הָאֶרְמִית מִיִּדְעַת מִיָּלִים לֹא בִּאֲמַצְעוֹת הוֹסֶפֶת ה־א בְּרֵאשֵׁן – אֵלָּא בְּהוֹסֶפֶת
א־לִי בְּסוֹפֵן. כִּךְ, "הַגִּבְר" יִתּוֹרָגָם "גִּבְרָא", "הַבֵּית" יִתּוֹרָגָם "בֵּית־א" – וְ"הַמַּעֲשֵׂה"
יִתּוֹרָגָם "עוֹבְדָא". כְּשִׁיּוֹסֵף פּוֹנָה אֶל אַחִיו וְשׁוֹאֵלָם לֵאמֹר מִצִּיָּאת הַגִּבְיָה בִּאֲמַתַּחַת
בְּנִימִין "מָה הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם (בְּרֵאשִׁית מֵד, טו)?" – מוֹסֵר הַתּוֹרָגָם: "מֵא עוֹבְדָא הַדִּין
דַּעֲבַדְתוּן?"

הַכֹּלֵל שֶׁא־לִי בְּסוֹף מִיָּלָה בֶּאֱרִמִּית מִיִּדְעַת אֶת הַמִּיָּלָה הִיָּה נִכּוֹן בֶּאֱרִמִּית הַמוֹקְדָּמַת –
אֲךָ בְּמִרְצַת הַזְּמַן לַעֲתִים נוֹתֵרָה הָא־לִי בְּסוֹפֵי מִיָּלִים אֲף שֶׁכֵּבֶר אִינוֹן מִיּוֹדְעוֹת כֹּלֵל.
בְּתַלְמוּד הַבְּבִלִי בֹאָה לֹא פַעַם לְמַשֵּׁל הַמִּיָּלָה "גִּבְרָא" כְּשִׁכּוֹוֹנָתָה "גִּבְר" וְלֹא "הַגִּבְר" –
וְכִךְ גַּם הַמִּיָּלָה "עוֹבְדָא" פִּירוּשָׁה לַעֲתִים קְרוֹבוֹת "מַעֲשֵׂה" וְלֹא "הַמַּעֲשֵׂה". הַצִּירוֹף
הַרוּחַ "הוּוֹה עוֹבְדָא", לְדוּגְמָה, פִּירוּשׁוֹ "הִיָּה מַעֲשֵׂה", וְלֹא "הִיָּה הַמַּעֲשֵׂה" (אֲפֹשֶׁר
לְהַשׁוּוֹת אֶת הַתּוֹפַעָה ל־ה־א הַמַּגְמָה בַּעֲבֵרִית, שֶׁלַּעֲתִים נִשְׁאַרָה בְּסוֹף הַמִּיָּלָה אֲף שֶׁכֵּבֶר
לֹא בִּיטָאָה תְּנוּעָה לְכִיּוֹן כֹּלְשָׁהּ. כִּךְ לְמַשֵּׁל בְּצוּרוֹת "לְמַעַלָּה (שְׁמוֹת כֹּה, כ וְעוֹד רַבִּים)",
"לְצַפּוֹנָה (דְּבָרֵי הַיָּמִים א, כו, יז)" שֶׁבְּמִקְרָא, וּבִלְשׁוֹן הַדִּיבּוּר הַיּוֹם – "לְשָׁמָה").

בְּהַמֶּשֶׁךְ מִרְצוֹתָיו שֶׁל הַזְּמַן הַחֲלוּ לְהַגּוֹת אֶת הַמִּיָּלָה בְּצוּרָה מְקוּצָרָה – עוֹבְדָא בְּמִקּוֹם
עוֹבְדָא – וְהַשְּׁלֵב הַשְּׁלִישִׁי הוּא שֶׁהַשְּׁתַּלְבָּה הַמִּיָּלָה בַּעֲבֵרִית, וְסִיּוּמַת הַיִּידוּעַ נִתְּפָסָה
כְּסִיּוּמַת נִקְבָּה. כִּךְ, הַמִּיָּלָה עוֹבְדָא, שְׁמִינָה הַדְּקוּקִי הוּא זָכָר (וְלִכֵּן נֹאמַר
"הוּוֹה עוֹבְדָא" וְלֹא "הוּוֹת"), הַפִּכָה לְעוֹבְדָה שְׁמִינָה נִקְבָּה.

תּוֹפַעָה זֹו אִינָה יִיחּוּדִית לְמִיָּלָה עוֹבְדָה, וּמִיָּלִים לֹא מַעֲטוֹת בַּעֲבֵרִית מִשְׁמָשׁוֹת הַיּוֹם
כְּנִקְבָּה אֲף שֶׁבְּמִקּוֹרֵן הָאֶרְמִי הֵן הִיוּ מִמִּין זָכָר, בְּשֵׁל הַיִּידוּעַ הָאֶרְמִי שֶׁהַתְּדַמָּה לְסִיּוּמַת
הַנִּקְבָּה. כִּךְ לְמַשֵּׁל סִדְנָה (בֶּאֱרִמִּית סִדְנָא דֶּאֱרַעָא, הֵינּוּ סִדְן הָאֶרֶץ), שְׁגֵרָה, יִמְמָה,
כוֹרְסָה וְעוֹד. כִּךְ לַעֲתִים קוּרָה לְמִיָּלִים שְׁחוּצוֹת אֶת קוֹ הַגְּבוּל שֶׁבִּין שְׁפָה לְשְׁפָה.
עוֹבְדָה.

אִיָּה: יִתְכֵּן שִׁישׁ כֹּאֵן לֹא רַק הַפִּיכָה לְנִקְבָּה אֵלָּא יִצִּירַת מִיָּלָת נִקְבָּה בְּנוֹסֵף לְזָכָר כְּמוֹ שִׁישׁ
מִשְׁעָן וּמִשְׁעִנָּה (יִשְׁעִיהוּ ג, א) ¹³.
הַעֲרָה נִוֶּסֶפֶת: הַמִּיָּלָה 'לִילָה' הִיא 'לִיל' מִיּוֹדְעַת, אֲבָל מוֹפִיעַ גַּם בְּמִקְוֹמוֹת שֶׁאִינָם מִיּוֹדְעִים כְּמוֹ
וְיוֹם וְלִילָה (בְּרֵאשִׁית ח, כב), כִּךְ מִצִּיּוֹן פְּרוּפִ' שֶׁמַּחֲהָ קוּגוֹט נֶר־ו.

תָּן לָחֶכְם וְיִחֲכֶם-עוֹד

אֲנִי מִבְּקֵשׁ מְאֹד מִמִּי שִׁישׁ לוֹ הַעֲרוֹת שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּשׁוֹלַחַן אֱלִי

הַכְּתוּבַת לְמַשְׁלֹחַ: eliyahule@gmail.com

¹³ בְּפִסּוֹק הַשְּׁלֵם: כִּי תִּנֶּה הָאֲדוֹן יִי צְבָאוֹת מְסִיר מִירוּשָׁלַם וּמִיהוּדָה מִשְׁעָן וּמִשְׁעִנָּה כָּל מִשְׁעָן-לָחֶם וְכָל מִשְׁעָן-מִיָּם:
הַמְּדַקְדָּק יִצְחָק אֲבִינָרִי ז"ל טַעַן שֶׁבְּמִקְרָא זֶה יֵשׁ שְׁלוּשָׁה תַּחֲלִיפִים לְמִיָּלָה הַמְּחֻדָּשֶׁת 'גִּיבּוּי' תְּרַגּוֹם הַמִּיָּלָה
backing בְּאַנְגְּלִית, הַמִּיּוֹתֶרֶת לְחִלּוּטִין. הוּא מִנֵּה תַּחֲלִיפִים נִוֶּסֶפִים כְּמוֹ תַּמִּיכָה. בְּנוֹסֵף סִפְק גְּדוֹל אִם אֲמַנָם שׁוֹרֵשׁ
הַמִּיָּלָה 'גִּב' הוּא גִבָּה, בַּחזוֹל הַמִּיָּלָה 'גִּיבּוּי' הִיא מִיָּלָה אַחֶרֶת לְגִבִּיַת חוֹב כִּסְפִי.

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): www.ladaat.net/gilionot.php

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5febc771ff>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
😊 בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים 😊